

ستاد مبارزه با مواد مخدر
اداره کل فرهنگی و پیشگیری

معاونت دانشجویی
مرکز مشاوره دانشجویی

عنوان کتاب: پیشگیری اولیه از اعتیاد با تمرکز بر محله

مؤلف: دکتر مهرداد احترامی

ناظر علمی: حمید صرامی

مدیر پروژه: حمید پیروی

هماینگ کنندگان:

مژگان جانبخش

احمد عابدیان

زینب صمدپور

علی صیدی

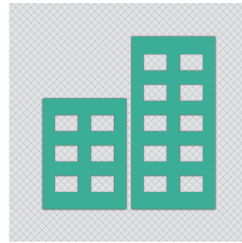
گرافیسیت: امیر حسنی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۱

تیراژ: ۱۵۰۰ نسخه

ویژه تربیت کادر متخصص دوره آموزش تکمیلی

راهنمای تدریس

پیشگیری اولیه از اعتیاد
باتمرکز بر محله

مقدمه

یکی از نقاط ضعف و چالش‌های اقدامات پیشگیری اولیه از اعتیاد در سطح محلات، کمبود نیروی انسانی متخصص در سطح کشور می‌باشد. بر اساس برنامه ریزی به عمل آمده، با انتخاب کمیته ای متشکل از ۱۱ نفر نخبگان و متخصصان عرصه پیشگیری، (شامل آقایان : حمید صرامی، حمید یعقوبی، حمید پیروی، فرهاد طارمیان، مهرداد احترامی، حمیدرضا طاهری نخست، حبیب مسعودی فرید، شهرام محمد خانی، حمید پورشریفی و خانم‌ها: شبنم میربیگی و ربابه نوری) طی چند ماه کار فشرده، ضمن جمع آوری دیدگاه صاحب نظران، ابتدا چارچوب و سرفصل‌های آموزشی هر یک از کانون‌های هدف تدوین و سپس مسؤلیت تهیه محتوای آموزشی در هر کدام از کانون‌های هدف، به چند نفر از اعضای کمیته فوق محول شد. در همین راستا، بسته آموزشی «پیشگیری اولیه از اعتیاد باترکز بر محله»، برای متخصصان پیشگیری اولیه از اعتیاد، در مدارس، طراحی شده است.

اهداف تهیه و تدوین بسته آموزشی

- توسعه دانش پیشگیری اولیه از اعتیاد به منظور برنامه‌ریزی مبتنی بر شواهد در کانون هدف محله
- آشناسازی متخصصان با مبانی نظری برنامه‌های پیشگیری اولیه مبتنی بر محله
- افزایش دانش متخصصان پیشگیری در زمینه عوامل خطر ساز و حفاظت کننده مصرف مواد در افراد محله، مدل‌های پیشگیری مبتنی بر مدرسه، و شیوه اجرای مداخلات اجتماع محور
- افزایش دانش و مهارت متخصصان در زمینه پیشگیری از مصرف مواد
- آشنا سازی متخصصان با اصول پیشگیری از اعتیاد مبتنی بر محله

هدف کتاب راهنما

کتاب حاضر به منظور تدریس هماهنگ در کارگاه «پیشگیری از اعتیاد در محله‌ها» و بر اساس کتاب اصلی آماده شده است. این راهنما قصد دارد، سازمان ذهنی هماهنگ برای انتقال مفاهیم مربوط به پیشگیری از اعتیاد در محله را برای مدرسان، فراهم نماید. در صفحات بعدی، یادآوری اصول برنامه‌های اجتماع محور، انجام خواهد شد. در پی آن، روش آموزش فصل‌های کتاب، به تفکیک ذکر می‌شود. همچنین شرایط لازم برای برگزاری و نحوه‌ی ارزیابی کارگاه، مورد توجه خواهد بود. نهایتاً می‌خواهیم فرایند آموزشی صحیح، مناسب و و احدی را با حد قابل قبولی از انعطاف پذیری، برای فراگیران کارگاه‌ها، ایجاد کنیم تا امکان نقد و ارتقای مجموعه، فراهم شود.

سرفصل‌های کارگاه‌های آموزشی

مطالب آموزشی کتاب، برای یک کارگاه سه روزه، به مدت ۲۴ ساعت، در نظر گرفته شده است. البته لازم به ذکر است که تقریباً هر یک از فصل‌های این مجموعه، خود در کارگاه‌های ۳ تا ۵ روزه، تدریس می‌شود، بنابراین تلخیص قابل توجهی صورت گرفته تا بتواند حد قابل قبولی از اهداف ذکر شده در بسته‌ی آموزشی را فراهم کند. مناسب هست فراگیران، با شیوه‌های افزایش دانش خود در زمینه‌هایی که تدریس می‌شود را بیاموزند، اما مراقبت از ایجاد حس عدم اعتماد به مطالبی که گفته می‌شود، (به دلیل کمی وقت و نظایر آن)، مهم است.

روز	موضوع	ساعت
روز اول	- آغاز کارگاه - معرفی شرکت کنندگان - قوانین و انتظارات از کارگاه - پیش‌آزمون اجتماع کوچک و شناسایی آن از منظر اعتیاد	۸
روز دوم	- رویکرد اجتماع محور مفاهیم و ابزار	۸
روز سوم	- برنامه ریزی پیشگیری از اعتیاد در محله - پس‌آزمون و اختتامیه	۸

شرایط فراگیران کارگاه آموزشی پیشگیری از اعتیاد در محله‌ها

مخاطبان اصلی، کارشناسان حوزه‌ی علوم رفتاری و اجتماعی هستند که دوره‌های مقدماتی و میانی مربوط به پیشگیری اولیه از اعتیاد را، از طریق مراکز مورد تایید ستاد مبارزه با مواد مخدر، گذرانده اند. علاقمندی به اجرای برنامه و، یادگیری در حوزه‌ی مشکلات اجتماعی و ارتقای سلامت و بهبود رفاه اجتماعی، از ویژگی‌های مخاطبان است.

شرایط و ویژگی‌های مدرسان

- مدرسان این مجموعه بایستی به مفاهیم اقدام اجتماعی، فعالیت و برنامه ریزی در اجتماعات محلی، پروژه نویسی، مدیریت سازمان‌های غیر دولتی، رهیافت‌های مشارکتی، تسهیل‌گری و شبکه‌سازی، پویایی‌های گروه مسلط بوده، با حمایت‌یابی و بازاریابی برای اجرای پروژه‌های محلی آشنا باشند.
- لازم است، مدرسان بر استفاده از روش‌های آموزش مشارکتی، هم‌از نظر به کارگیری شخصی در طی کارگاه، و هم‌از نظر انتقال دانش و مهارت مربوط به آن، آگاهی کافی داشته باشند. داشتن تفکر نقادانه و توانایی حل مساله، در موضوعات ایجاد شده در کلاس، مهم است.
- به این ترتیب، مناسب است مدرسان کارگاه را به صورت تعاملی و با مشارکت کامل فراگیران اجرا کنند. در بخش‌های مختلف کارگاه، نظارت دقیق فرایند و اصلاح دائم جهت‌گیری آن به منظور ایجاد مشارکت، کاملاً اساسی است. در موضوع آموزش برنامه‌های اجتماع محور، بایستی تمرین مکرری برای اقدامات مشارکتی صورت گیرد. در واقع مدرسان علاوه بر تسلط بر مبانی علمی، بایستی بر اجرای روش تسهیل‌گرانه در کارگاه اصرار داشته باشند، تا بتوانند به عنوان الگوی مناسبی در اقدامات بعدی فراگیران باشند. ایجاد انگیزه‌ی مشارکت در اعضای کارگاه و انعطاف‌پذیری در زمان تدریس، از خصوصیات ضروری مدرسان است.
- از ویژگی‌های دیگر مدرسان کارگاه، لزوم آشنایی با فرهنگ و سنن ملی، محلی و منطقه‌ای است؛ زیرا لازم است در طی برگزاری کارگاه، مثال‌هایی از منطقه برای نزدیک شدن مطلب به ذهن فراگیران آورده شود، باورها و شبکه‌های ارتباطی در اقوام منطقه، مورد توجه قرار گیرد و نیز، موقعیت زیست - محیطی و جغرافیایی شناخته شود.
- از آنجا که موضوع کار علمی با گروه‌ها و جماعت‌ها، نیازمند تمرین و تاکید فراوان بر تکرارگری است، تسلط بر و مقابله با احساس همه‌توانی و همه‌دانی نیز از ویژگی‌های دیگر مدرسان این بخش خواهد بود.
- آشنایی و به‌کارگیری ابزار آموزش تعاملی، و تا حد امکان در دسترس بودن بعدی برای فراگیران (لااقل در یک محدوده‌ی زمانی)، اهمیت بسزایی دارد.
- از نظر دانش کلاسیک، علاوه بر آنچه در پیش گفته شد، مناسب به نظر می‌رسد مدرسان این مجموعه، حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد با سابقه‌ی ۳ سال یا کارشناسی با بیش از ۱۰ سال سابقه‌ی کار اجتماعی، داشته باشند. ارجح است مدرسان، از بین فارغ‌التحصیلان علوم اجتماعی و رفتاری (نظیر روان‌شناسی اجتماعی، علوم سلامت، روانشناسان آموزش دیده در صف، مددکاران اجتماعی با سابقه‌ی کار اجتماعی در محله‌ها و پزشکان مسلط به اقدام اجتماعی) انتخاب شده باشند.

■ در نهایت، داشتن علاقه به کار آموزش تعاملی، افزایش مستمر دانش در حوزه‌ی مداخلات اجتماعی و ، اعتقاد به توانمند سازی مردم به عنوان اقدام اجتماعی و انسانی، بسیار مهم است. لازم است مدرسان محترم، علاوه براین علاقه و باور، بر معلومات حوزه‌ی اعتیاد (اعم از تاریخچه، شرایط بومی مشکل، عوامل خطر و محافظ اعتیاد و روش‌های پیشگیری) مسلط باشند.

شرایط برگزاری کارگاه

این کارگاه برای ۲۵ نفر طراحی شده است که در فضایی به صورت دایره یا نعل اسبی و پشت میز کنار یکدیگر بنشینند. ترجیحاً صندلی‌ها ثابت و دارای دسته باشد. فاصله‌ی صندلی‌ها حدود ۱۵ سانتی متر از یکدیگر خواهد بود. تهویه و نور محل مناسب بوده، ترجیحاً ستونی بین اعضا و جود نداشته باشد. محل قرار گرفتن سیستم نمایش به گونه‌ای باشد که همه‌ی شرکت‌کنندگان بتوانند آن را مشاهده کنند و سخنران یا فیلمبردار نیز در مسیر مشاهده قرار نگیرد. مناسب است کارگاه دارای اتاق‌های مجزایی با کار گروهی برای ۳ گروه باشد.

تذکر

کارگاه برای افرادی که و بژگی‌هایی خاص نظیر معلولیت یا چند زبانی دارند بایستی مناسب سازی شود.

بسته‌ی آموزشی مخاطبان بایستی شامل این موارد باشد:

- حداقل ۱۰ برگ A4
- یک ماژیک و ایت بورد
- خودکار در دو رنگ
- مداد و پاک کن
- کاغذ رنگی دوبرگ
- دفترچه‌ی یادداشت
- لوح فشرده‌ی اسلایدها

- برگه‌های آموزش که قبل از هر مبحث در اختیار قرار می‌گیرد (درباره‌هایی که برای فراگیران آماده شده است، در کنار اسلایدهای فضایی برای یادداشت نویسی نیز وجود دارد)
- برنامه روزانه و پرسشنامه‌ی پیش آزمون.

روی دیوار سالن فضاهایی برای ارزیابی شرکت کنندگان در کارگاه از فرایند آن به صورت مجزا شامل نکات مثبت و منفی در نظر گرفته می‌شود. همچنین فضایی با عنوان پارکینگ سؤالات برای مواردی که در طی زمان در نظر گرفته شده برای هر مبحث پاسخ داده نمی‌شود. مدرسان کارگاه بایستی در پایان هر روز به این پرسش‌ها پاسخ داده یا زمان طرح آنها را مشخص کنند.

ابزار آموزشی عمومی مورد نیاز شامل؛

- کاغذ A3
- ماژیک و تخته و ایت بورد / تخته سیاه
- دستگاه نمایش اسلاید
- رایانه، پرینتر و اسکنر

در پایان هر روز از مشارکت کنندگان خواسته می‌شود تا نکات مثبت، منفی و پیشنهادهای خود را در کنار نکات منفی بر روی محل مشخص شده نصب کنند. برگزار کنندگان موظفند، در ابتدای هر روز گزارشی از نتایج این ارزیابی را به اطلاع فراگیران برسانند و تمامی موارد را در مستند سازی کارگاه وارد کنند.

توضیح

در مورد راهبردهای آموزشی در این کارگاه، فرض بر وجود دانش و مهارت مدیریت آنهاست، در عین حال در صورت لزوم و یادآوری برخی روش‌ها، پیشنهاد می‌شود، منبع زیر از دوره‌ی تکمیلی پیشگیری از اعتیاد را مطالعه نمایید:

«محمد خانی، شهرام-۱۳۹۱-راهنمای آموزشی مدرسین پیشگیری اولیه از اعتیاد با تمرکز بر مدرسه؛ صفحات ۱۰-۱۸»

پیشگیری اجتماع محور از اعتیاد در محله ها

پیشگیری اجتماع محور از اعتیاد در محله ها، از شیوه‌های تایید شده‌ی علمی است که در قالب بستر اجرایی مشخص، انجام می‌شود. این اقدام علاوه بر آنکه اعتیاد را هدف مقابله‌ی خود قرار می‌دهد، فرایند مقتدر شدن و توانمندسازی ساکنان محله را نیز به همراه دارد و از این راه نیز، به پیشگیری از اعتیاد و ایجاد بسترهای سلامت بیشتر محلی، یاری می‌رساند. در این مدل، مردم به عنوان مالکان اصلی محله، به سلامت محله‌ی خود علاقمند شده و در گروه‌های محلی از طریق مداخله‌ی مستقیم، شناسایی صورت مساله، ارائه‌ی راه حل در قالب برنامه و پروژه، کمک در اجرا، از طریق آنچه به مشارکت می‌گذارند و ارزشیابی و اصلاح و نهایتاً، احساس شادکامی و بهروزی، مسؤله‌ی محیط درون روانی و اجتماعی بهتری را برای خود فراهم می‌کنند. این اقدامات می‌تواند از تمامی شیوه‌ها (ابزار) مبتنی بر شواهد، که برای پیشگیری از اعتیاد وجود دارد، استفاده کند.

به عنوان نمونه؛ فرض کنیم پس از ارزیابی محلی، اطلاعات و راه حل‌هایی بدست آمده است، نظیر: نیاز به افزایش دانش مردم در مورد مواد اعتیاد آور جدید، در محله وجود دارد، همچنین نیاز به افزایش مهارت زندگی در نوجوانان وجود دارد، در عین حال، نیاز به اصلاح ساختمان‌های تخریب شده وجود دارد (محل اجتماع معتادان)، لازم است منازل اهالی محل به قاچاقچیان اجازه داده نشود، نیاز به پر کردن اوقات فراغت در محل برای جوانان وجود دارد، نیاز به اعتماد و ارتباط بیشتر همسایه‌ها برای حمایت از کودکان در زمان ورود و خروج به مدرسه (زمانی که بیشترین احتمال مواجهه با فروشندگان مواد است) وجود دارد. و صدها نمونه‌ی دیگر که با نظر مردم در محله قابل شناسایی و اولویت بندی است.

در این صورت، هر یک از اهالی ممکن است داشته و امکانی را فراهم کند؛ استفاده از مسجد برای برگزاری کلاس‌ها، کمک روحانی محل برای فراگیری و سپس انتقال دانش و مهارت مربوط به مهارت‌های زندگی، تسطیح زمین‌های بلا استفاده و مخروبه، به منظور ایجاد فضاهای ورزشی، کمک گرفتن از سالمندان برای حضور در اطراف مدرسه در ساعات ورود و خروج دانش آموزان، همکاری با پلیس، در شناسایی محله‌های تجمع معتادان و حمایت پلیس از جوانان، افزایش ارتباط و رفت و آمد ساکنان یک محله، مثلاً از طریق جشنها و مسابقات محلی برای کودکان و بزرگسالان، افزایش حمایت بخش‌های دولتی از پیشنهادها و دسته جمعی محلی، تلاش برای برچسب زدایی از فرد بهبود یافته در محله، تذکر و عدم خرید مردم محله از مغازه‌ای که به نوجوانان و جوانان سیگار می‌فروشد و خرید بیشتر از مغازه‌ی با رفتار معکوس، . . . . . این مجموعه‌ی کوچکی از بی نهایت پیشنهاد است که تنها به کمک مردم محله قابل شناسایی و اجراست.

این اقدامات محلی، طی فرایندی صورت می‌گیرد به نام تسهیل‌گری که کارگزار محلی، آن را انجام می‌دهد.

کارگزار محلی یا تسهیل گر در مراحل تلاش می‌کند تا به کمک مردم محله و مطابق قواعد پیش گفت، فرایند ایجاد سازمان‌های اجتماع محور (سام) را بپیماید. از اهداف این سازمان ارتقای سلامت و رفاه اجتماعی در محله است. این ارتقا با توجه به عوامل خطر و محافظ محلی و با یاری ذی نفعان، بدست خواهد آمد که با تغییر این عوامل، پیشگیری از اعتیاد حاصل شده است. بنابراین مراحل اجرای یک برنامه‌ی پیشگیری از اعتیاد در محله به ترتیب زیر خواهد بود:

- ورود کارگزار محلی یا تسهیلگر
- انجام یک بررسی اولیه و شناسایی عناصر و ارکان اصلی محله و افراد کلیدی و گروه‌های ذینفع
- ایجاد یک گروه اولیه و انجام تحلیل وضعیت از محله (نیازها، تقاضاها، داشته‌ها و منابع، روابط افراد، ساختار محلی، نهادها و تشکلهای رسمی و غیر رسمی، هنجارها و ارزش‌ها و اصول فرهنگی و ... و عوامل خطر و محافظ مربوط به اعتیاد)
- تلاش برای گسترش مداخله‌ی افراد و گروه‌های ذینفع بیشتر، در طراحی برنامه مداخله بر اساس اولویت بندی صورت گرفته بر اساس خواست و مشارکت مردم و در محله‌ی خودشان
- تنظیم پروژه‌های اجرایی با اهداف و محصولات مشخص (بایستی به طور دقیق با مبنای پروژه نویسی علمی مطابقت داشته باشد) اهداف این پروژه‌ها و برنامه‌ی کلی، کاهش عوامل خطر و افزایش عوامل محافظ است.
- اجرای پروژه‌ها، مردم و ذی نفعان هر یک و وظیفه‌ی ای را به عهده می‌گیرند، اقدامات انجام می‌شود و ارزشیابی و اصلاح با نظر مردم انجام خواهد شد.

آنچه اتفاق می‌افتد؛ به تدریج ایجاد احساس مالکیت و توسعه‌ی رهبری محلی از یک سو و تغییر شرایط محیطی و درون فردی (احساس مسئولیت، اقتدار، شادمانی، ...) از سوی دیگر خواهد بود. ارتباط اجتماعی و مشاورت و مشارکت همسایگان در بهبود شرایط خویش، اعتماد عمومی و تلاش جمعی را افزون می‌سازد. تمام این پدیده‌ی اجتماعی در دین مقدس اسلام، به فراوانی مورد تاکید قرار گرفته و نمونه‌های زیادی از منابع غنی دینی و نیز ایرانی به عنوان پشتیبان آن قابل یافت است

برای آموختن نحوه‌ی عملی مداخله در محله به منظور پیشگیری از اعتیاد، ابتدا در مورد مفهوم نوین محله و روش‌های شناسایی آن صحبت شده است، در این میان موضوع سوء مصرف مواد و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر آن نیز، مطرح شده است. سپس موضوع بنیان‌های نظری و عملی رویکرد اجتماع محور، از نظر گذراننده شده و در نهایت موضوع استفاده از این روش به منظور پیشگیری اولیه از اعتیاد، به بحث گذاشته شده است. روش اجرای هر فصل، در پی خواهد آمد.

فرایند اجرای کارگاه

- تعیین گروه فراگیران
- تعیین گروه مدرسان
- تایید محل اجرای کارگاه و تاریخ آن
- تأمین منابع مالی و برنامه ریزی پشتیبانی (احتمالاً این کار را گروه دیگری انجام می‌دهند، اما باید با مدرس هماهنگ باشند) .
- تهیه منابع آموزشی و ابزارآموزش و بررسی نهایی آنها
- دعوت از مدرسان و فراگیران
- اجرای کارگاه و مستندسازی
- ارزیابی، ارائه گزارش و اصلاح برنامه

دستورالعمل ارزیابی و مستندسازی

پرسش‌های پایان هر فصل به منظور استفاده در پیش آزمون و پس آزمون طراحی شده است. زمان در نظر گرفته شده ۱۵ دقیقه است و مدرسان بایستی تفاوت نتایج را در مستندات کارگاه ارائه دهند. مستندسازی کارگاه شامل محل برگزاری، تاریخ، مخاطبان، اسامی و مشخصات مدرسان، برنامه‌ی روزانه، نتایج پیش آزمون و پس آزمون، نتایج نظر سنجی‌های روزانه، گزارش فرایند اجرای کار و تغییرات لازم در برنامه، نتایج کارهای گروهی ارائه شده و ارائه نشده، پیشنهادهایی برای اصلاح دوره‌های بعدی و خلاصه ای از گزارش برای سفارش دهندگان به صورت الکترونیک باشد. به صورت خلاصه موارد ۲۰ گانه‌ی زیر به عنوان موضوعاتی که لازم است در روش تدریس نگاشته شود، مطرح می‌شود.

۱. اهداف آموزشی هر فصل
۲. روش آموزش هر فصل
۳. ابزار آموزش و نحوه‌ی استفاده از آن‌ها به ترتیب اجرا
۴. آمادگی فضای آموزشی
۵. پیش آزمون - پس آزمون
۶. طرح درس

۷. زمان لازم برای هر مبحث
۸. نمای کلی برای هر فصل
۹. رسانه‌های آموزشی مورد استفاده برای هر مبحث
۱۰. نمای کلی از کل درس و فرایند اجرا
۱۱. خلاصه هر فصل
۱۲. منابع روش آموزش و منابعی برای آشنایی بیشتر روش
۱۳. چالش‌های شایع تدریس هر مبحث و راهکار گذر از آنها
۱۴. گزارش و مستندات
۱۵. اولویت بندی مطالب بر حسب مخاطب و زمان
۱۶. انعطاف پذیری مجاز در روش تدریس و محتوی
۱۷. شیوه‌ی استفاده الکترونیک از متن
۱۸. نحوه‌ی ارتباط با مؤلفان یا مؤسسه‌ی آموزشی
۱۹. نحوه‌ی انجام نسخه آزمایی
۲۰. نحوه‌ی باز خورد و اصلاح متن

اهداف آموزشی:

- انتظار می‌رود فراگیران پس از مطالعه‌ی این فصل قادر باشند:
۱. مفهوم اجتماع کوچک (محله) را در سه سطر بنویسند.
  ۲. رابطه‌ی بین آزادی فردی و قواعد اجتماعی را توصیف کنند.
  ۳. موضوعات اصلی مربوط به شناسایی یک محله را نام ببرند.
  ۴. نظام گردش اطلاعات و رهبری و اطاعت را در محله توضیح دهند.

روش آموزش:

این فصل با بحث عمومی و با پرسش‌هایی نظیر آنچه برای ورود به بحث آمده است، آغاز می‌شود. هدف از این کار، تحریک ذهن مشارکت‌کنندگان در خصوص محله و ایجاد تصویر ذهنی از یک محله‌ی فرضی یا یک محله‌ی آشنا برای ایشان است.

سپس با نمایش اسلایدها، به مفهوم جامعه و اجتماع می‌پردازیم. موضوع تشکیل اجتماع و نگاه اجمالی به ویژگی‌ها و روابط در جامعه‌ی مدنی (به عنوان مدخل معرفی روابط افراد و نهادها) نیز، در این قسمت بحث خواهد شد. در اینجا هدف ایجاد تفکیک و شناخت طیف گونه از تفاوت اجتماع کوچک و جامعه است.

پس از آن، معرفی محله و عناصر آن مورد توجه قرار می‌گیرد که با کمک بحث گروهی و نمایش اسلاید، خواهد بود. در این زمان فراگیران به صورت کلی درکی از محله و عناصر آن بدست خواهند آورد و این دانش را با کمک مدرس، با آنچه در ذهن به عنوان یک محله دارند، مقایسه می‌کنند. در این بخش بر موضوع سازمان محلی و روابط درون محلی تمرکز می‌شود.

در انتها مدرس با نمایش اسلایدهای پایانی، خلاصه‌ای از مفاهیم ذکر شده با تمرکز بر جریان اطلاعات و رهبری و اطاعت را بیان می‌کند. پرسش و پاسخ ۵ دقیقه

۴۰ دقیقه

فصل دوم عوامل خطر و محافظ در محله

اهداف آموزشی:

انتظار می‌رود فراگیران پس از مطالعه‌ی این فصل قادر باشند:

۱. روشهای دستیابی بشر به دانش را نام ببرند.
۲. روش دستیابی به عوامل خطر و محافظ مربوط به اعتیاد را توضیح دهند.
۳. عوامل خطر و محافظ در بروز اعتیاد در محله‌ها را نام ببرد (حداقل ۴ مورد از هر یک)

هدف اصلی از طراحی این فصل، همراه سازی مخاطبان با به کارگیری روش علمی برای شناسایی موضوع اقدام است. فعالان بخش اجتماعی بایستی قادر باشند به روشنی دریابند

که برای دستیابی به اهداف پیشگیرانه، چه مداخلاتی لازم و ممکن است. به صورت مرسوم در بسیاری از مواقع، فراگیران پیش فرض‌هایی در ذهن خود دارند و یا با استفاده از منابع، به آنها دسترسی پیدا می‌کنند و بر اساس آنها، اقدام به برنامه ریزی می‌نمایند. این اقدام می‌تواند بر مبنای رویکردها، ابزار، یا اهداف دستگاه‌ها نیز باشد که طبیعتاً، لزوماً با واقعیت یک محله هماهنگ نیست. در این فصل، علاوه بر تلاش جهت شناسایی روش و اقع‌بینی در ایجاد موضوع مداخله، به معرفی عوامل خطر و محافظ پیشگیری از اعتیاد و نحوه‌ی دخالت آنها (به صورت مختصر) پرداخته شده است.

روش اصلی در تدریس این فصل بویژه در قسمت اول، به کار بردن مثال‌های متعدد از نادرستی روش‌های غیر علمی و علمی به جای یکدیگر است.

روش آموزش:

در ابتدا با طرح پرسش‌های ابتدایی فصل، ذهن مخاطب را متوجه موضوع بحث می‌کنیم. مخاطب باید در اینجا این مطلب را درک کند که برای اقدامات پیشگیرانه بایستی متغیرهایی (با تعریف علمی) را بیابد و برای تغییر آنها برنامه ریزی کند. همچنین بسیار مهم است که ذهن مخاطب درگیر مفهوم عوامل محافظ و اهمیت آن بشود، چرا که بصورت مرسوم دنبال عوامل خطر در اعتیاد بوده است. به این منظور، با بحث گروهی روش‌های شناسایی متغیرها و دستیابی به همبستگی بین متغیرها و سازمان‌دهی دانش ایجاد شده را برای اقدامات مداخله‌ای، درک کند. موارد استخراج شده از گروه، روی تابلو نوشته شده و سپس با آنچه در اسلاید آمده است، مقایسه می‌شود. در این زمان اسلاید مربوطه، نمایش داده می‌شود. حدود یک چهارم از زمان این فصل، به بحث در این باره می‌گذرد.

سپس همراه با نمایش اسلاید، موضوع ارتباط نظریه با عملیات را مورد توجه قرار می‌دهیم. در اینجا چند دقیقه نیز فرصت برای پرسش و پاسخ خواهیم داشت. پس از آن، مطلب به صورت ارائه‌ی شفاهی مدرس با تمرکز بر درک ارتباط عوامل خطر و محافظ با اعتیاد در فراگیران بوده، تمرکز بیشتری بر اسلایدهایی که عوامل شناخته شده‌ی خطر و محافظ را معرفی می‌کند، خواهد بود.

در نهایت طی پرسش و پاسخ جمع‌بندی از بحث صورت می‌گیرد که طی آن خلاصه انتهای درس و منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر آورده می‌شود. (۵دقیقه)

اهداف آموزشی:

- انتظار می‌رود فراگیران پس از مطالعه‌ی این فصل قادر باشند:
۱. مفهوم هنجار را در یک پاراگراف بنویسند.
  ۲. مفهوم فرهنگ را با توجه به تعاریف مختلف آن بیان کرده، حداقل سه مورد را نام ببرند
  ۳. رابطه‌ی فرهنگ را با هنجارها توضیح دهند.
  ۴. نظریه‌ی هنجارهای اجتماعی، را در یک پاراگراف توضیح دهند.
  ۵. هنجارهای معین برای مصرف مواد و هنجارهای ضد مصرف مواد را نام ببرند (حداقل ۵ مورد)

در این فصل، تلاش می‌شود در مورد مفهوم فرهنگ و جایگاه هنجاری در آن توضیح مختصر داده شود. شیوه‌ی تغییرات هنجارها و تاثیر متقابل شرایط تکاملی و گذار یک جامعه و اجتماع و آسیب‌های اجتماعی، مطلبی است که لازم است در اینجا با توجه به فصل‌های قبلی مورد توجه قرار بگیرد. دانش، نگرش و رفتار و ارتباط آن با باورهای عمومی در قالب سنن و فرهنگ و نهایتاً نقش متعامل آنها در اعتیاد، تصویر کلی این فصل است. انتظار می‌رود ذهن خوانندگان با مطالعه‌ی این بخش به سمت شناسایی متغیرهای فرهنگی قابل تغییر در زمینه‌ی سلامت اجتماعی و اعتیاد، فعال شود.

به نظر می‌رسد این فصل چنانچه بخوبی ارائه شود، بحث‌های نسبتاً پر چالشی را ایجاد کند، بویژه در مناطقی که غیر منعطف بودن باورها، شدید است و افراد به توانایی تغییر در آنها، امیدی ندارند نیز، در مناطقی که این باورها بسیار سست است و اهمیتی به نقش آنها در رفتار عموم، داده نمی‌شود. زیرا در هر دو حالت چرخش به سمت ایجاد هنجارهای سالم، کار دشواری است. برای عبور از این چالش، تعامل مشارکت کنندگان مهم است.

روش آموزش:

در ابتدا با طرح پرسش‌های آغازین جمع را به چالش می‌کشیم، به صورت معمول، اغلب شرکت کنندگان پاسخ‌هایی از قبل برای این پرسش‌ها در ذهن دارند. مهم است که در طی تدریس، این پاسخ‌ها تا حد امکان اصلاح شود. پیشنهاد می‌شود از هریک از افراد خواسته شود پاسخ آغازین شماره ۴ را روی برگه‌ی خود یادداشت کرده و با گذشت زمان جلسه، آن را کم و زیاد کنند.

سپس مدرس با نشان دادن اسلاید، بحث نظری در مورد فرهنگ را ارائه خواهد داد. لازم است مدرس محترم خود، تسلط کافی نسبت به موضوع فرهنگ و تغییرات فرهنگی داشته باشد.

در پی آن، بخش هنجارهای فرهنگی و اجتماعی و نظریه‌های مرتبط با آن تدریس می‌شود و اسلایدهای مربوطه نمایش داده می‌شود. پرسش و پاسخ از شرکت کنندگان روش تدریس این قسمت است. در این قسمت و قسمت بعد ارتباط هنجارها را با مصرف مواد توضیح می‌دهیم.

سپس از شرکت کنندگان خواسته می‌شود با مرور اسلایدهای پایانی، مواردی را به صورت بارش فکری به هنجارهای ضد مواد و هنجارهای تسهیل مصرف مواد، به همراه استدلال‌های پشتیبان هر یک، پیردازند.

در پایان ضمن جمع بندی و پاسخ به پرسش‌ها نمونه‌هایی از هنجارهای ضد مواد را در بخش‌های مختلف کشور یا محله‌ها را ذکر می‌کنیم. (۵ دقیقه)

فصل چهارم سازو کارهای گسترش مواد در محله و راهکارهای پیشگیری

(این درس با بحث گروهی و بیان تجارب فراگیران ارائه می‌شود)

اهداف آموزشی:

انتظار می‌رود فراگیران پس از مطالعه‌ی این فصل و شرکت در کارگاه، قادر باشند:

۱. زمینه‌های گسترش مصرف مواد را توضیح دهند.
۲. روش‌های گسترش مصرف مواد را نام ببرند.
۳. دسته بندی‌های سازمان دهی موضوع گسترش مواد را نام ببرند .
۴. نقش دو نوع پیشگیری اجتماعی و وضعی را در گسترش مواد، در سه سطر بنویسند.

این فصل ممکن است از نظر فراگیران جالب به نظر بیاید و حالت تمرین و مرور دانسته‌هایشان تصور شود. گرچه ممکن است این فکر نادرست نباشد اما مدرسان بایستی تلاش کنند هر جا لازم است، در ذهن مخاطبان تغییر لازم را ایجاد نمایند. از آنجا که این بحث احتمالاً در اولین جلسه‌ی بعد از ظهر ارائه می‌شود، فعال بودن مخاطبان بایستی مد نظر مدرس قرار داشته باشد.

هدف اصلی از ارائه‌ی این فصل، آشنایی فراگیران با مفهوم اشاعه‌ی اجتماعی یک پدیده و گلوگاه‌های مداخله در آن است. لازم است مدرسان محترم، به مفهوم ذکر شده و توزیع نرمال پدیده‌ها در شرایط اجتماعی، آشنا باشند. قصد این است تا فراگیران قادر باشند در کنار فصل‌های عوامل خطر و محافظ و نیز بازاریابی اجتماعی، همچنین تحلیل وضعیت محلی، قدرت پیش بینی به منظور طراحی برنامه‌های پیشگیرانه را به دست آورند. در طی ارائه‌ی این درس، به عنوان پیش زمینه برای درس بعدی که به موضوع تحلیل وضعیت محلی می‌پردازد، شرکت کنندگان باید بتوانند نگاه چند لایه ای به پدیده‌ها داشته باشند و در ضمن بتوانند برآورد نمایند که برای هر پدیده ای، چقدر باید منابع مصرف داشت.

روش آموزش:

در بخش اول که به موضوع زمینه‌های گسترش مواد در محله (و اجتماع) پرداخته شده است، تمرکز بر عوامل عمومی نظیر هنجارها و قواعد و قوانین و نیز ظرفیت‌های اجتماعی است که سایر عوامل اقتصادی و بوم شناختی را از نظر گذرانده است. در این بخش لازم است مدرسان با تبادل نظر اعضا، ذهن ایشان را و ادار به فرضیه سازی و نفی و اثبات آن فرضیه‌ها از طریق استدلال (یا نیاز به پژوهش) کنند. این کار با نمایش اسلایدهای مربوطه، و ارائه‌ی تجارب و نظرات فراگیران، پیش می‌رود.

لازم است تامل زیادی بر روی اسلایدی که به عنوان ارتباط موضوعات شخصی و رفتار فردی، با مساله‌ی اجتماعی و تجارب را مطرح می‌کند، صورت گیرد. این امر به منظور پرهیز از یک خطا است که در آن تلاش می‌شود، موضوع اعتیاد به عنوان یک موضوع شخصی و نه اجتماعی، مورد تحلیل و سپس مداخله، قرار گیرد. در حالی که، اعتیاد موضوعی است که گرچه برخی تظاهرات آن در رفتار افراد است، اما نهایتاً برای اصلاح آن، اقدام اجتماعی لازم است.

سپس توجه بیشتری به بازار مواد در محله و سایر مواردی که بایستی در محله مورد توجه قرار گیرد، از طریق پرسش و پاسخ و نمایش اسلاید، انجام می‌شود. درک این مطلب توسط مخاطبان اهمیت اساسی دارد که مساله‌ی سود اقتصادی سیستم اعتیاد و بازار مواد، منحصرراً از طریق شناخت توأم عرضه و تقاضا، در یک اجتماع، ممکن است.

اهداف آموزشی

- انتظار می‌رود فراگیران پس از مطالعه‌ی این فصل:
۱. قادر باشند لزوم نیاز سنجی را توضیح دهند.
  ۲. انواع نیاز سنجی را با ذکر مثال توضیح دهند.
  ۳. روش‌های نمونه‌گیری را با ذکر مثال توضیح دهند.
  ۴. روش‌های اولویت‌نیاها را نام ببرند.
  ۵. تفاوت داشته‌سنجی و نیاز سنجی را در یک پاراگراف بنویسند.
  ۶. مفاهیم مونوگرافی و اتنوگرافی و نیم‌رخ محله را در یک پاراگراف بیان کنند.

هدف اصلی این فصل شناسایی اهمیت تحلیل وضعیت محلی در برنامه‌ریزی‌های پیشگیری اجتماع محور از اعتیاد است.

لازم است مدرسان ضمن معرفی تصویر کلی از مفاهیم مربوط به تحلیل وضعیت، ارتباط آن را بخوبی با اجرای برنامه‌های پیشگیرانه نشان دهند. اهمیت زیادی دارد که، به مخاطبان نشان داده شود چنانچه قبل از انجام تمام مراحل تحلیل وضعیت، به طراحی برنامه‌ها و پروژه‌ها پرداخته شود، خطاهای زیادی را مرتکب خواهیم شد. این خطاها، بیش از همه به طور انحصاری با پیش‌فرض‌های تخصصی ارتباط دارد، به این معنی که کارشناسان برنامه‌ریزی را نه بر طبق شرایط محلی، بلکه بر اساس اطلاعات کلاسیک خود، انجام می‌دهند.

این درس احتمالاً با عدم مهارت فنی مخاطبان، بویژه در طراحی روش‌های کمی و مفاهیم مونوگرافی و اتنوگرافی، روبرو خواهد شد، از مدرسان محترم انتظار می‌رود قبل از تدریس، بخوبی با این مفاهیم آشنا باشند.

برای این درس ۹۰ دقیقه در نظر گرفته شده است. بر اساس نظر مدرس می‌تواند به دو ۴۵ دقیقه یکی برای مباحث نظری و دیگری برای کار عملی که دستورالعمل آن ذکر خواهد شد، تقسیم شود. تصمیم‌گیری برای انتخاب هر یک از دو روش، به ایجاد درک خوب از مفاهیم توسط مخاطبان بستگی دارد، به این ترتیب که اولویت با بحث نظری و تبادل نظر در این بخش است. چنانچه فراگیران با مباحث آشنا باشند و یا بخوبی مطالب را فرا گرفته باشند، موضوع طراحی یک برنامه‌ی ارزیابی محله و تعیین حجم نمونه‌ی یک مطالعه‌ی کمی، پیشنهاد می‌شود. به دلیل فوق‌انواع زمان بندی برای ارائه‌ی مباحث آورده شده است.

روش آموزش:

درس با پرسش و پاسخ و تبادل نظر در مورد پایه‌های برنامه ریزی موفق و علل شکست در بسیاری از برنامه‌ها آغاز شده و با بیان ضرورت انجام ارزیابی اجتماع، تصاویر مربوطه، نشان داده می‌شود. (۵ یا ۱۰ دقیقه)

سپس در مورد اصول پروژه‌های تحلیل وضعیت سخن می‌گویند و اسلاید مربوط را نشان می‌دهند و پس از آن در مورد درک کامل موضوع از فراگیران پرسش می‌شود. پس از آن مدرس، با نشان دادن تصاویر، از طریق سخنرانی، موضوع داده‌ها، و اطلاعات مورد نیاز را توضیح می‌دهد.

در پی، سه طبقه‌ی متداخل داده‌ها را با بحث و تبادل نظر معرفی کرده، بر روش‌های کیفی و ضرورت و جایگاه آن تاکید بیشتری می‌نمایند. اشتباهات معمول در اجرای پروژه نیز در اینجا ذکر شده، تصاویر مرتبط را نمایش می‌دهند.

سپس موضوع جمع بندی و تحلیل داده‌ها، و بویژه داده‌های اولیه، و روش‌های کمی مربوطه، مورد توجه قرار می‌گیرد. اسلایدهای مربوطه نشان داده می‌شود و بر حسب شرایط مخاطبان، جلسه به صورت تعاملی پیش می‌رود. مدرسان توجه به توانایی فراگیران در مورد امکان دادن به ایشان برای گرفتن وقت را خواهند داشت. در پایان خلاصه‌ای از توضیحات داده شده با تاکید بر ارتباط با موضوع با بحث اجتماع محور و پرهیز از اشتباهات آماری و فنی و نیز، برنامه ریزی بر پایه‌ی اطلاعات یک جانبه، بحث پایان می‌یابد.

دستور کار عملی:

افراد در محلی که نشسته‌اند به گروه‌های سه نفری تقسیم شده و مراحل طراحی یک پروژه‌ی ارزیابی محلی را برای یک محله‌ای که اطلاعات اولیه آن توسط مدرس آماده شده است را می‌نویسند. (۱۰ دقیقه)

سپس با هدف جمع آوری داده‌های اولیه با انجام پیمایش، جمعیت و متغیرهای مورد نظر را تعریف کرده، حجم نمونه‌ی مناسب را پیدا می‌کنند (جدول z, t در اختیار آنان قرار خواهد گرفت) و روش یا روش‌های جمع آوری اطلاعات را با دلایل انتخاب آن، خواهند نوشت (۳۰ دقیقه)

در آخر مدرس به صورت تصادفی یک یا دو گروه را انتخاب کرده، در مورد نتایج کار ایشان در گروه بزرگ، بحث خواهد کرد. سایر گروه‌ها نتایج را به مدرس تحویل می‌دهند، وی تا روز بعد بازخورد لازم را به ایشان به صورت مکتوب خواهد داد. (۵ دقیقه)

اهداف آموزشی:

- انتظار می‌رود فراگیران پس از آموزش این فصل قادر باشند:
۱. مهمترین عناصر مربوط به برنامه ریزی اجتماع محور را نام ببرند.
  ۲. مزایای برنامه‌ی اجتماع محور را برشمارند.
  ۳. تحلیل رابطه‌ی مشارکت، اقتدار افزایی و سازمان یابی را در یک پاراگراف توضیح دهند.
  ۴. رابطه‌ی بین عناصر پروژه نویسی و مبانی سازمان‌های اجتماع محور را توضیح دهند.
- این فصل به عنوان شروع آموزش اقدامات محله ای پس از شناسایی محله در روز دوم کارگاه آموزش داده می‌شود. هدف از ارائه‌ی این فصل، ایجاد تصویر کلی از اقدامات اجتماع محور و معرفی قسمت‌های اصلی آن است که در فصول قبلی و بعدی ذکر می‌شود. مدرسان این فصل بایستی خود را در برابر یک پرسش که به صورت مکرر و به شکل‌های مختلف خود را از این پس و ارد کارگاه خواهد کرد، مجهز نمایند.

آیا مردم محله‌ها صلاح خود را بهتر از متخصصان می‌دانند؟

مدرسان توجه دارند که مخاطبان ایشان در این کارگاه، جزو افرادی هستند که از دانش تخصصی مربوط به رشته‌ی خود، برخوردار هستند. اما به صورت معمول، اقدامات اجتماعی صرفاً برای گروه‌های خاصی از رشته‌های دانشگاهی، تدریس می‌شود، با این توضیح گروهی از افراد نیز که اقدام اجتماعی را در برنامه‌های خود داشته‌اند، به نوعی بوده‌اند که برای دستیابی به هدف سازمانی یا فردی خاصی و در موارد عمده در قالب حمایت‌های اجتماعی بوده‌اند. در برنامه‌هایی که احیاناً تعدادی از مخاطبان در اجتماع انجام داده‌اند، گسترش ظرفیت‌ها و توانمندسازی به صورت مداخله دادن افراد در تصمیم‌گیری‌ها، به ندرت اتفاق افتاده است.

لازم است مدرسان پیش از تدریس در کارگاه، با استدلال‌ها و فرایندهای برنامه‌های مشارکتی و رهیافت‌های مربوطه کاملاً آشنا باشند. مفاهیم تقاضا و نیاز را که در فصل قبل مورد توجه قرار گرفت، با برنامه‌های اجتماع محور پیوند بزنند.

صفحات این بخش در متن اصلی بسیار کم است اما زمان در نظر گرفته شده برای تدریس آن نسبتاً زیاد است. دلیل اصلی آن شیوه‌ی آموزش این بخش است.

روش آموزش

در ابتدا مدرس، فرایند تاریخی طبقه بندی جامعه را به دو گروه تصمیم گیر و مجری با بیان جذاب و به صورت علمی، توضیح می‌دهد. فواید و مضرات این طبقه بندی را توصیف کرده و سپس با وارد کردن بحث به محله‌ها، در مورد این طبقه بندی در محله توضیح می‌دهد. به این منظور از یادآوری فصول مربوط به شناسایی محله و تحلیل وضعیت محلی نیز استفاده می‌کند. در این قسمت، مدرس با استفاده از دانش نظری خود و مطالعه‌ی این فصل، در خصوص مشارکت به صورت کامل صحبت خواهد کرد. اسلایدهای مشخص مربوط به مشارکت نیز (تهیه شده توسط جناب آقای علی اکبر ابراهیمی) نیز قابل استفاده است. همچنین اسلایدهای مربوطه نیز نمایش داده می‌شود. در پایان این قسمت فراگیران بایستی درگیری ذهنی جدی با موازنه‌ی برتری اقدامات مشارکتی در برابر غیر مشارکتی پیدا کرده باشند و تصاویر مرتبط، ارائه می‌شود.

سپس مدرس فواید برنامه‌های اجتماع محور را با ذکر مستندات و پشتیبان‌های علمی بیان کرده و گروه را به نقد و تبادل نظر می‌کشاند. مناسب است بر روی دیوار دو فضای مستقل برای فواید و مضرات هر دو روش (مشارکتی و غیر مشارکتی)، آماده کرده و با نظر خود و فراگیران، موارد را بر روی آنها یادداشت نماید. اسلایدهای مربوط، نمایش داده می‌شود.

سپس به موضوع مسؤلیت ایجاد تغییر در اجتماع محلی اشاره شده و به صورت ارائه سخنرانی، موضوع توانمندسازی و تعریف رویکرد اجتماع محور و مقایسه‌ی آن با سایر رویکردها همراه نمایش اسلایدهای مربوطه، ارائه می‌شود. در این قسمت توصیف کوتاهی در مورد فرایند اقدامات اجتماع محور (نظیر تحلیل وضعیت، سازمان یابی، برنامه ریزی) صورت می‌گیرد.

در اینجا، با تاکید بر مفهوم مشارکت و سازمان اجتماع محور، مفهوم و انواع شبکه، به صورت کاربردی، تدریس می‌شود. هدف از طراحی این بخش، ایجاد زمینه‌ی ذهنی قوی برای ورود به بحث مداخلات اجتماع و وظایف کارگزار است. وجود داشتن نگرش مثبت و دانش کافی در مورد مبانی این فصل، برای درک اقدامات اجتماع محور قطعی و حیاتی است. به صورت مشخص مدرس محترم احتمالاً با تفاوت دو گانه‌ی ای روبرو خواهد شد، بخشی مربوط به اینکه متخصصان از مردم بهتر می‌دانند چه باید بکنند و بخشی مربوط به اینکه شرایط محیطی اجازه‌ی مشارکت را نخواهد داد. مناسب است حتماً مدرسان محترم برای این دو چالش آماده باشند. مهم است که فراگیران بتوانند نمونه‌هایی از شبکه‌های مختلف را که برای پیشگیری از اعتیاد در محله یا شهر، وجود دارد یا می‌توان آن را ایجاد کرد، از نظر بگذرانند.

در پایان ضمن جمع بندی خلاصه‌ای از مبحث بیان شده و رابطه‌ی این فصل با سایر بخش‌ها بویژه در روز دوم، توضیح داده می‌شود. همچنین تذکر داده خواهد شد که در پایان روز سوم این بخش به صورت کامل تر و همراه کار عملی ارائه می‌شود. در این قسمت پرسش و پاسخ نیز صورت می‌گیرد.

فصل هفتم تسهیل‌گری و مدیریت سازمان‌های اجتماع محور

این فصل به منظور آشنایی فراگیران با روش‌های اجرایی برنامه‌های پیشگیری در محله با رویکردهای مشارکتی، تدوین شده است. برای هر قسمت، یک کار عملی در نظر گرفته شده، بنابراین این تدریس آن در دو مرحله صورت می‌گیرد. این بخش در فرایند اجتماع محور بیشترین اهمیت را دارد و به همین دلیل بیشترین زمان کارگاه به این قسمت تعلق گرفته است. مدرسان محترم برای تدریس این بخش لازم است خود مهارت تسهیلگری را داشته باشند و بنابراین باید علاوه بر شرکت در کارگاه‌های تسهیلگری، فعالیت عملی نیز برای کار در یک گروه را تجربه کرده باشند. کوچک‌ترین بی‌دقتی فراگیران در این بخش، ممکن است به مهمترین چالش‌های ایشان در اقدامات اجتماعی شان تبدیل شود. درونی‌سازی مفاهیم این قسمت، با تبادل نظر و انرژی فراوان مدرسان سهولت می‌یابد.

اهداف آموزشی:

۱. تسهیل‌گری را تعریف کند.
۲. تفاوت تسهیل‌گری با مشاوره را نام برده، اصول آن را توضیح دهد.
۳. عناصر اصلی را که در مدیریت یک سازمان اجتماع محور (سام) نیازمند برنامه‌ریزی است، نام ببرد.
۴. به کارگیری رهیافت‌های مشارکتی را در مدیریت سام توضیح دهد.

روش تدریس:

بحث با پرسش از فراگیران در مورد گذراندن دوره‌ی تسهیلگری و طرح پرسش‌های ابتدای فصل، شروع می‌شود. سپس با موضوع احساس مالکیت در محله، و عوامل و موانع آن، کار پیش می‌رود. از مشارکت کنندگان خواسته می‌شود در یک دقیقه سکوت روی کاغذ بنویسند که چقدر به محله‌ی خود احساس تعلق می‌کنند و چرا.

پس از آن با موضوع اصول و کاربرد تسهیل‌گری ادامه داده اسلایدهای مربوطه را نمایش می‌دهیم.

سپس بدون سخن گفتن اسلایدهای ۲۵۴ مربوط به تاریخ و فلسفه‌ی تسهیل‌گری را طی ۵ دقیقه با مشارکت کنندگان نگاه می‌کنند. این اسلایدها همراه با موسیقی آرام پخش می‌شوند (اسلایدها خود با موسیقی هستند) (۵ دقیقه)

سپس اسلایدهای مربوط به اصول و روش‌های تسهیل‌گری را نمایش داده، بر برخی از آنها تاکید بیشتری می‌کنیم. از فراگیران خواسته می‌شود اصول را به صورتی که برای خودشان قابل استفاده باشد، یادداشت برداری کنند.

سپس با تشخیص مدرس محترم یا کار عملی تسهیلگری اجرا می‌شود و ۳۰ دقیقه را بعداً به موضوع مدیریت سام می‌پردازد و یا به صورتی که در زیر می‌آید، بحث مدیریت سازمان‌های اجتماع محور را به دنبال این بحث خواهد آورد. لازم است مدرسان قبل از تدریس این درس، آشنایی خوبی با مفهوم سازمان از نظر علمی و کار سازمانی داشته باشند.

در ابتدا موضوع سازمان و عناصر آن را با گروه مورد بحث قرار می‌دهند و سپس، بدون نتیجه‌گیری خاصی وارد مباحث سازمان اجتماع محور با نمایش اسلایدهای مربوطه می‌شوند. در این بخش به موضوع اقتدار افزایشی در قالب سازمان‌های محلی، می‌پردازند و اصول رویکرد اجتماع محور را با اصول سازمان اجتماع محور، تطبیق می‌دهند.

سپس ضوابط و شرایط تشکیل یک سازمان اجتماع محور را بیان کرده، از طریق نمایش تصاویر مربوطه، بحث را دنبال می‌کنند. اقدام آموزشی اصلی این بخش، توجه دادن دائم به گروه فراگیران برای مقایسه‌ی سازمان اجتماع محور با سازمان‌هایی است که به صورت مرسوم در ذهن خود دارند. مناسب است هر از چندگاه مطلبی از فراگیران پرسیده شود.

در پی آن با نمایش اسلاید مربوط به «مداخله مؤثر محله‌ای» از یکی از افراد خواسته می‌شود در مورد آن توضیح دهد.

سپس با ذکر چالش‌ها و تقاضای مشارکت و تبادل نظر فراگیران، در مورد راه حل‌ها با نشان دادن بقیه‌ی تصاویر این فصل، بحث را به پایان می‌برد.

دستور العمل کار عملی تسهیل‌گری (۶۰ دقیقه)

هدف: شناسایی عملی و یژگی‌های یک تسهیل‌گر و راه‌های ارتقای آن

شرکت کنندگان به سه گروه که اعضای آن باشمارش تعیین می‌شوند، تقسیم می‌گردند. در هر گروه، شمارشی مجدد صورت می‌گیرد و نفر سوم و چهارم به ترتیب نقش‌های زیر را خواهند داشت. (۵ دقیقه)

مدرس و یژگی‌های یک تسهیل‌گر ماهر را در برگه‌ای تایپ کرده و در اختیار افراد قرار می‌دهد. از گروه خوسته می‌شود که با توجه به مطالب درس، این جدول را برای تسهیل‌گر گروه کوچک خود، کامل کنند.

میانگین	امتیاز					ویژگی	ردیف
	خیلی کم ۱	کم ۲	متوسط ۳	زیاد ۴	خیلی زیاد ۵		

نفر سوم به عنوان تسهیل گر، گروه را با یکی از موضوعات ذکر شده در پایین صفحه، اداره می کند.

نفر چهارم در مباحث شرکت نکرده فقط جدول زیر را پر می کند. همچنین از جداول تکمیل شده توسط اعضای گروه برای هر یک از ملاک ها میانگین خواهد گرفت و در پایان گزارش مکتوب به مدرس خواهد داد. (۳۰ دقیقه)

سپس از اعضای گروه خواسته می شود پیشنهادهایی برای افزایش نمره ی تسهیل گر در ملاک هایی که فرد نمره ی پایینی کسب کرده، به ترتیب صعودی ارائه کرده و در مورد آنها تبادل نظر کنند. (۲۵ دقیقه)

موضوعات پیشنهادی:

۱. یک گنج در زیر پل روستا پیدا شده است. اهالی (اعضای گروه) می خواهند در مورد آن تصمیم بگیرند.
۲. اعضای گروه می خواهند در مورد تبدیل کردن محل کار خود (اداره ی دولتی) به جایی که در آن اعضاء خود را شهروند سازمانی می دانند، اقدام کنند. بعضی از افراد گروه با این مفهوم آشنا نیستند و گروهی با این کار مخالفند و معتقدند عملی نیست.
۳. اعضا می خواهند با کمک هزینه ی سفر که اداره به آنها داده است، به سفر گروهی بروند. این کمک تنها در صورتی به آنان داده می شود که همه در سفر شرکت کنند. یک نفر از افراد ساز مخالف می زند و یک نفر بیمار است.
۴. اعضا می خواهند به نحو مناسبی از روند کارگاه جاری انتقاد کنند تا منجر به عدم برگزاری آن در سایر بخش ها بشود. عده ای با این نظر موافق نیستند.

دستورالعمل کار عملی مدیریت سازمان‌های اجتماع محور (۹۰ دقیقه)

این کار عملی به صورت دو بخشی انجام می‌شود: ۶۰ دقیقه برای اجرای کار گروهی و ۳۰ دقیقه برای ارائه‌ی گزارش گروه‌ها و بحث و تبادل نظر.

هدف: تبادل نظر در ۳ موضوع محوری مدیریت، عضوگیری و تامین منابع مالی سازمان اجتماع محور
روش اجرا: اعضا شبیه روش قبل در گروه‌ها قرار گرفته و نفر اول و دوم به ترتیب گزارش گر و گرداننده‌ی گروه خواهند بود. (۵ دقیقه)

- گروه اول در مورد موضوع «روش تعیین مدیر سازمان اجتماع محور و نظارت بر نحوه‌ی مدیریت او» تبادل نظر می‌کند.
  - گروه دوم در مورد موضوع «روش عضوگیری، اعضای ثابت و موقت، تمام وقت و پاره وقت و نیز حق عضویت» تبادل نظر می‌کنند.
  - گروه سوم در مورد موضوع «روش‌های تامین منابع به صورت نقدی، کالا یا خدمت در یک محله» تبادل نظر می‌کنند.
- هر یک از گروه‌ها جدول راهبردها و فعالیت‌ها را برای عملیاتی شدن نتایج این همفکری، تنظیم می‌کنند. (۴۵ دقیقه)
- در پایان، گزارش گر گروه با نظر اعضا نتایج را در یک جدول وارد کرده و آن را بر روی دیوار سالن محل برگزاری نصب می‌کند. (۱۰ دقیقه)

اهداف آموزشی:

انتظار می‌رود فراگیران پس از مطالعه‌ی این فصل و شرکت در کارگاه قادر باشند:

۱. بازاریابی اجتماعی و حمایت یابی را تعریف کرده، تفاوت آنها را در پنج سطر بنویسند.
۲. ارتباط بازاریابی اجتماعی با پیشگیری از اعتیاد در محله را توضیح دهند.
۳. ارتباط حمایت یابی و پیشگیری از اعتیاد را توضیح دهند.
۴. عناصر اصلی بازاریابی و حمایت یابی را نام ببرند.

موضوع محوری این فصل تغییر رفتار و روش‌های آن در بین مردم و تصمیم‌گیران است. بازاریابی اجتماعی به عنوان ابزاری برای تغییر رفتار مردم (گروه مخاطب)، در جهت انتخاب رفتار سالم و حمایت‌یابی، برای تغییر رفتار صاحبان منابع، به منظور گسیل منابع برای ایجاد شرایط سالم (در افراد و اجتماع) تعریف می‌شود.

این فصل احتمالاً از فصول جالب و در عین حال مهم است. انتظار می‌رود مدرسان بتوانند اشتیاق به مطالعه بیشتر و نیاز به اقدام بر اساس این روش را به مخاطبان القا کنند. در اینجا، معرفی منابع بیشتر برای مطالعه‌ی مخاطبان توسط اساتید توصیه می‌شود.

بحث به صورت نظرخواهی‌های عمومی و پرسش و پاسخ به منظور ایجاد پرسش‌های ذهنی و نیز تقویت خلاقیت در پاسخ‌دهی پیش می‌رود.

در ابتدا از کارشناسان خواسته می‌شود، دو به دو روبروی یکدیگر نشسته و هر کدام یک رفتار مربوط به سلامت را که مایل هستند انجام دهند اما انجام نمی‌دهند، روی کاغذ نوشته و به طرف مقابل بدهند. در صورتی که این رفتار موجود نبود یا فرد مایل نبود آن را بنویسد مثال زیر را به کار برند:

فرض کنید آخر شب از یک سفر خسته کننده برگشته‌اید و حوصله‌ی مسواک زدن ندارید، قرار است طرف مقابل شما را قانع کند که مسواک بزنید.

هر یک از دو نفر ۲ دقیقه وقت دارند تا طرف مقابل را قانع کنند که رفتار سالم را انتخاب کند. در طی یک دقیقه پس از مذاکره، هر یک موانع تغییر رفتار خود و طرف مقابل را یادداشت می‌کند. (۵دقیقه)

سپس مدرس با طرح پرسش‌های اولیه بحث، وارد موضوع شده و مفاهیم اصلی بازاریابی و حمایت‌یابی را بیان می‌کند. به صورت مشخص تمرکز بر نحوه‌ی انتخاب رفتار و تغییر آن خواهد بود. اسلایدهای مربوطه نیز نمایش داده می‌شود و از مخاطبان خواسته می‌شود، پرسش‌های خود را تا پایان جلسه نزد خود نگه دارند.

سپس با ورود به بحث حمایت‌یابی، تصاویر مرتبط را نمایش داده و از مخاطبان می‌خواهد، موضوع را با تجارب شخصی خود و نیز موانع مربوط به کارکردن با منابع قدرت و صاحبان منابع را، از ذهن بگذرانند. انتظار می‌رود این امر به افزایش اشتیاق آنان در فراگیری و مطالعات آتی کمک کند.

در طی زمان باقی مانده پرسش و پاسخ صورت گرفته، منابع معرفی می‌شوند. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری نیز در این زمان انجام خواهد شد.

در طی این درس احتمال مقاومت و ایجاد چالش به این صورت وجود دارد که؛ تغییر رفتار مردم به دو دلیل از حوزه‌ی مداخلات ممکن فعالان بخش خدمات اجتماعی و سلامت خارج است؛ اولاً به این دلیل که فرهنگ و سنن و سطح دانش (و نظایر آن که به

توانایی‌های تحلیل مردم برمی‌گردد) به گونه ای است که مردم، و ارد انتخاب رفتار دیگری به جز آنچه انجام می‌داده اند نمی‌شوند. و دوم اینکه انتخاب رفتار سالم در شرایط اجتماعی که آن رفتار باعث ایجاد آسیب یا عقب ماندگی مالی خواهد شد، معقول نیست و تغییر رفتار تنها پس از اصلاح شرایط اجتماعی میسر است. پاسخ این قسمت را از طریق مفاهیم توانمندسازی، نظریه‌ی بازی‌ها و مفاهیم شهروندی می‌توان ارائه داد.

ممکن است مقاومتی نیز در خصوص عدم امکان بازتوزیع منابع و حمایت یابی وجود داشته باشد که در صورت وجود این مشکل، مرور مجدد سازوکارهای حمایت یابی لازم است.

فصل نهم نقش کارگزار محله‌ای در پیشگیری اجتماع محور از اعتیاد در محله‌های شهری و روستایی

۳۰ دقیقه

اهداف آموزشی:

انتظار می‌رود فراگیران پس از مطالعه‌ی این فصل و شرکت در کارگاه، قادر باشند:

۱. ویژگی‌های کارگزار محلی موفق را نام ببرند.
۲. اقدامات کارگزار محلی را در برنامه ریزی برای پیشگیری از اعتیاد، نام ببرند.
۳. مساله‌ی نقش کارگزار محلی در اقتدار افزایی را در یک پاراگراف، بیان کنند.
۴. مونیتورینگ اقدامات کارگزار محلی توسط خویش را، توضیح دهند.

این فصل حتماً پس از تدریس دروس تسهیل‌گری و مبانی رویکرد اجتماع محور، ارائه می‌شود. مخاطبان بایستی مفاهیم مربوط به اقدامات اجتماع محور را قبل از این بحث آموخته باشند.

این درس به منظور سازمان دهی انجام آنچه در اقدامات محلی مورد نیاز است، طراحی شده به نحوی که فرد یا مؤسسه ای که قرار است مداخله کند، بتواند از این مفاهیم استفاده نماید. بنابر این می‌توان گفت؛ این فصل مربوط خواهد بود به کاربرد مطالب پیشگفت در زمینه‌ی فعالیت‌های اجتماع محور. اهمیت این بخش توجه به نکات عملی و کاربردی است که در طی اجرای مراحل برنامه‌های محلی، فرد کارگزار با آن روبرو می‌شود. توجه به احساسات و مراقبت دائم در مورد رفتار و توانایی‌های خود از جمله‌ی اهداف این فصل است. ارائه‌ی تصویر کلی از آنچه قرار است یک کارگزار در محله انجام دهد از دیگر اهداف است. البته در فصل انتهایی مجدداً و ظایف مورد توجه قرار قرار خواهد گرفت.

کسانی که قرار است این فصل را بیاموزند، بایستی قبل از ورود به جلسه، مطالب دوره‌ی مقدماتی در خصوص برنامه ریزی پیشگیرانه و نقشه‌ی راه را مجدداً مطالعه کرده باشند. در اسلایدهای این بخش چند مورد تکراری از سایر فصول به منظور یادآوری تصویری آورده شده است که مدرسان فقط از آنها عبور کرده و توضیحی به جز آنچه موضوع را با بحث فعلی مرتبط می‌کند، نخواهند داد.

بحث با طرح پرسش‌های ابتدای بحث شروع می‌شود و سپس از شرکت کنندگان خواسته می‌شود در طی یک دقیقه، سه پرسش یا مشکل اصلی را که ممکن است برای خود آنان وقتی به عنوان کارگزار محله ای تصمیم به اقدام می‌گیرند مطرح شود، بنویسند. به فراگیران توصیه می‌شود حداقل یکی از مطالبی که می‌نویسند در مورد احساس خود در مورد کار در محله باشد. (۵ دقیقه)

بحث با مرور مطالب قبلی و نمایش تصاویر مربوطه و به صورت سخنرانی، ادامه پیدا می‌کند. از مخاطبان خواسته می‌شود حتماً پرسش‌های خود را یادداشت کرده و چنانچه نتوانستند پاسخ آنها را در بخش‌های قبلی پیدا کنند، سؤالات را در روز آخر مطرح نمایند.

در طی زمان باقیمانده، ضمن بحث گروهی، ذهن فراگیران را با پرسش‌های طرح شده در اسلایدها درگیر کرده و از آنها بخواهید که با توجه به اصولی که در بطن رویکردهای اجتماع محور وجود دارد، به پاسخ‌ها بیاندیشند. اسلایدهای مربوطه، به نمایش گذاشته می‌شود.

توجه به این نکته اهمیت دارد که فراگیران باید بیاموزند حتماً پاسخ یکسانی برای پرسش‌ها وجود ندارد و بسته به شرایط باید جواب‌ها را یافت.

لازم است مدرس محترم قبل از شروع کارگاه، ۵ اسلاید را با اندازه‌ی بزرگ بر روی دیوار پشت سر خود نصب کرده باشند. اسلایدهایی را که به استراتژی‌های اساسی برنامه‌ی اجتماع محور اشاره می‌کند؛ اسلایدی که ارتباط تبدیل مسأله‌ی شخصی به اجتماعی را مطرح می‌کند؛ قانون آه‌نین آلینسکی؛ جایگاه مسأله مدار به ساختارسازی؛ و همکاری درون محلی به عنوان موتور پیشرفت یک اجتماع کوچک.

فصل دهم برنامه ریزی در پیشگیری از اعتیاد عمومی، انتخابی و موردی در محله

۴۵ دقیقه

اهداف آموزشی

- انتظار می‌رود فراگیران پس از مطالعه‌ی این فصل و شرکت در کارگاه، قادر باشند:
۱. انواع پیشگیری همگانی، انتخابی و موردی را تعریف کنند.
۲. مخاطبان هر یک از انواع پیشگیری را شناسایی کرده و در یک سطر بنویسند.

۳. تفاوت میزان عوامل خطر و محافظ را در سه گروه مخاطب، در یک پاراگراف، توضیح دهند.
۴. درمورد برنامه ریزی پیشگیرانه در یک محله‌ی فرضی، ملاک‌های تقسیم بودجه را در سه حوزه نام ببرند.

لازم است تدریس و مطالعه‌ی این فصل پس از مرور بخش‌هایی از دوره‌ی مقدماتی که در مورد راهبردهای پیشگیری و برنامه ریزی و نقشه‌ی راه پیشگیری آماده شده است، صورت پذیرد.

این فصل با هدف معرفی و کاربرد یابی مدل جدیدتر پیشگیری، که بخوبی خود را با درمان متصل می‌سازد و، قادر است تا حد قابل قبولی در تقسیم بودجه‌ی برنامه‌ها کمک کننده باشد و از نظر تئوری، شاید پاسخگوی برخی مشکلات (نظیر پارادوکس پیشگیری) باشد، طراحی شده است. انتظار می‌رود فراگیران این بخش بتوانند مدل سطح بندی خدمات پیشگیرانه را با این مدل مقایسه کرده و در برنامه ریزی‌های عملی در محله، به آن توجه کنند.

خطر مهمی که آشنایی با این طبقه بندی برای اقدام کنندگان اجتماعی ایجاد می‌کند این است که، اقدامات عمومی را به نفع اقدامات گروه‌های دیگر تقلیل دهند. اقدامی که ممکن است هیجان و حمایت بیشتری را در بین مردم و بویژه تأمین کنندگان منابع ایجاد کند. بایستی مدرسان محترم به این موضوع اشاره کرده و با استناد به مبانی پیشگیری و هزینه اثربخشی آن و نیز لزوم برنامه ریزی براساس عوامل خطر و محافظ محله‌ای، که به فرایند ایجاد یا مقاومت در برابر مشکل می‌پردازد، مساله را به نحو مطلوب برای مخاطبان توضیح دهند.

این فصل با مرور پرسش‌های ابتدای فصل، مقدمه و پیشگیری سه (یا چهار) سطحی که شامل پیشین، اولیه، ثانویه و ثالثیه می‌شود، شروع شده و از مخاطبان خواسته می‌شود تجمع عوامل خطر و محافظ را در افراد و گروه‌ها و نیز محله‌ها در نظر بگیرند. در اینجا، مروری بر نظریه‌های تغییر رفتار برای طراحی اقدامات موفق پیشگیرانه خواهد شد و اسلایدهای مربوطه، مورد توجه قرار می‌گیرد. همین موقع، زمان تعریف انواع سه گانه‌ی پیشگیری است. در این زمان و پس از ذکر توضیحات مدرس، زمانی برای پرسش و پاسخ، در نظر گرفته می‌شود.

سپس با مرور اسلایدهای مربوطه، به تفاوت‌های این سه گروه پیشگیری، پرداخته خواهد شد و بحث به صورت سخنرانی ارائه می‌شود.

در انتها با مرور اسلایدهای باقی مانده، خلاصه‌ای از بحث و به کار گیری این نوع طبقه بندی در محیط‌های مختلف، برای اقدامات پیشگیری از اعتیاد، مورد توجه قرار می‌گیرد. این قسمت به صورت مرور منابع و پاسخ پرسش‌های مطرح شده پیش می‌رود.

دستورالعمل کار عملی پیشگیری از اعتیاد، در سه حالت عمومی، انتخابی، موردی - ۷۵ دقیقه

هدف: آشنایی عملی با روش‌های پیشگیری سه گانه

۴۵ دقیقه برای کار گروهی و ۳۰ دقیقه برای ارائه‌ی گزارش در نظر گرفته شده است.

مطابق شیوه‌ی قبل گروه و اعضای آن انتخاب شده، نفرات پنجم و ششم به ترتیب به عنوان گزارش گر و گرداننده‌ی گروه، عمل می‌کنند.

هر گروه، یک محله را با توجه به آنچه در فصل تحلیل وضعیت محلی بیان شد، به صورت فرضی معرفی می‌کند. (۱۵ دقیقه)

هر گروه محله‌ی فرضی را به گروه مجاور داده، اعضا در بخش‌های پیشگیری عمومی، انتخابی و موردی حداقل ۳ اقدام پیشگیری از اعتیاد را با توجه به عوامل محافظ و خطر و روش تغییر آنها را برای هر یک از بخش‌ها (مجموعاً ۹ دسته اقدام) در جدول وارد کرده و با تبادل نظر مزایا و معایب هر یک را برشمرده، اولویت بندی بین این ۹ دسته اقدام خواهند کرد. (۲۵ دقیقه)

نتیجه‌ی کار به صورت جدول نهایی بر روی کاغذ نوشته شده و به دیوار نصب می‌شود. (۵ دقیقه)

فصل یازدهم پیشگیری اجتماع محور از اعتیاد؛ مرور و پرسش و پاسخ ۶۰ دقیقه

این فصل به منظور مرور فصل‌های قبلی و ایجاد ارتباط با بخش‌های مقدماتی پیشگیری از اعتیاد، تهیه شده است.

مدرسان محترم ضمن ارائه‌ی این فصل مراقب خواهند بود تا فاصله‌های دانشی مربوط به پیشگیری از اعتیاد در محله را در حد کارگاه جاری، از بین ببرند و انسجام لازم برای تدریس یا اجرای برنامه را در ذهن مخاطبان ایجاد کنند.

بدین منظور جلسه به صورت پرسش و پاسخ و در موارد لزوم ارجاع به دیوار نوشته‌ها و نتایج حاصل از مباحث نظری و عملی روزهای گذشته اداره خواهد شد. در اسلایدها نیز طبیعتاً موارد تکراری مربوط به روزها و دوره‌های قبل، وجود خواهد داشت.

لازم است مدرسان قبل از شروع این درس، با مرور مجموعه‌ی کارگاه، تسلط زیادی بر مباحث آن داشته و تدریس این بخش را به عنوان نتیجه‌ی نهایی کار خود تلقی نمایند.

دستورالعمل کار عملی طراحی برنامه‌ی پیشگیری در یک محله - ۹۰ دقیقه

- اساتید محترم از قبل یک سناریو (معرفی یک محله) را آماده کرده و در اختیار اعضا قرار دهند. اطلاعات این بخش بایستی حداقل به مرزهای محله، جمعیت آن، سطح اقتصادی-اجتماعی، قومیت و میزان شیوع آسیب‌های اجتماعی اشاره کرده باشد.
- فرض بر این است که اعضای گروه ساکنان محله هستند و قرار است در انتهای کار گروهی یک برنامه‌ی عملی (با تمام آنچه در قبل گفته شد) را ارائه دهند. در بین افراد گروه، افراد کلیدی، متخصصان، افراد جوان، مخالف، خیر و سایر افراد عنداللزوم، حضور دارند. بدیهی است مردم معمولی نیز جزو افراد گروه هستند. در گروه حتماً باید تسهیل‌گر حضور داشته باشد (که نقش کارگزار محلی را بازی می‌کند)
- گروه‌های ۸ نفری و ترجیحاً از دستگاه‌های مختلف، جنس مختلف، سنین مختلف و رشته‌ی تحصیلی متفاوت انتخاب می‌شوند.
- تعیین تسهیل‌گر گروه و گزارش دهنده طبق آنچه در گروه‌های قبلی ذکر شد، صورت می‌گیرد. (۵ دقیقه)

اقدامات گروهی و زمان بندی:

- اعضای گروه در بستر محله ای که و یژگی‌های عمده‌ی آن در اختیار اعضا است، موارد زیر را در طی ۱۵ دقیقه به صورت فرضی تکمیل می‌کنند. (۱۵ دقیقه)
۱. تعیین عنوان اطلاعات لازم برای تحلیل وضعیت محلی
  ۲. پاسخ فرضی به اطلاعات لازم در گروه
  ۳. تعیین عوامل خطر و محافظی که در برنامه ریزی مهم هستند.
  ۴. ایجاد پاسخ‌های فرضی برای بهبود این عوامل در محله
- تعیین نیازها و داشته‌ها و اولویت بندی تغییرات لازم براساس یکی از روش‌های تصمیم‌گیری (۱۵ دقیقه)
  - نوشتن پروژه‌ی مربوط به اولویت پیشگیری از اعتیاد (۴۵ دقیقه)
  - یادداشت بر روی کاغذ و نصب بر روی دیوار، به صورت جدول گانت یا جدول مدل منطقی (۵ دقیقه)
۵. ارائه‌ی گزارش و تبادل نظر در مورد پروژه و فرایند دستیابی به آن (۱۵ دقیقه)

برنامه‌ی روزانه‌ی کارگاه پیشگیری اولیه از اعتیاد باتمرکز بر محله

ردیف	موضوع	زمان	روش اجرا
۱	گشایش کارگاه	۳۰ دقیقه	
روز اول - اجتماع کوچک و شناسایی آن از منظر اعتیاد			
۲	آغاز کارگاه معرفی شرکت کنندگان قوانین و انتظارات از کارگاه	۶۰ دقیقه	مشارکت عمومی - یادداشت قوانین و انتظارات روی کاغذ بزرگ و نصب روی دیوار - قرار گرفتن نام اعضا روی میز جلوی آنها
۳	پیش آزمون	۱۵ دقیقه	پرکردن پرسشنامه
۴	محله، ساختار و سازمان	۳۵ دقیقه	بحث گروهی - نمایش اسلاید - توضیحات شفاهی مدرس
۵	استراحت	۱۵ دقیقه	
۶	عوامل خطر و محافظ در محله	۴۰ دقیقه	بحث گروهی - نمایش اسلاید - توضیحات شفاهی مدرس
۷	هنجارها و مصرف مواد	۴۰ دقیقه	بحث گروهی - پرسش و پاسخ - نگارش فردی - نمایش اسلاید - تکمیل اسلاید
۸	نماز و ناهار	۶۰ دقیقه	
۹	سازو کارهای گسترش مواد در محله	۳۰ دقیقه	بحث گروهی - تحلیل فردی و مرور تجارب - نمایش اسلاید
۱۰	تحلیل وضعیت محلی (۱)	۴۵ دقیقه	پرسش و پاسخ - سخنرانی - نمایش اسلاید
۱۱	استراحت	۱۵ دقیقه	
۱۲	تحلیل وضعیت محلی (۲) کار عملی یا بحث نظری	۴۵ دقیقه	کار گروهی و ارائه‌ی گزارش و بازخورد کتبی - سخنرانی و پرسش و پاسخ
۱۳	پرسش و پاسخ جمع بندی و ارزیابی روزانه	۱۵ دقیقه	- پرسش و پاسخ و مکتوب سازی

ردیف	موضوع	زمان	روش اجرا
روز دوم - رویکرد اجتماع محور مفاهیم و ابزار			
۱۴	گزارش ارزیابی روز اول کارگاه و تغییرات لازم	۱۵ دقیقه	ارائه‌ی عمومی و تبادل نظر
۱۵	مشارکت و اصول کلی برنامه‌های اجتماع محور	۶۰ دقیقه	بحث گروهی - پرسش و پاسخ - نمایش اسلاید
۱۶	اصول کلی برنامه‌های اجتماع محور و شبکه سازی	۴۵ دقیقه	بحث گروهی - نمایش اسلاید - سخنرانی - پرسش و پاسخ
۱۷	استراحت	۱۵ دقیقه	
۱۸	تسهیل‌گری و مدیریت سازمان‌های اجتماع محور	۶۰ دقیقه	بحث گروهی - نمایش اسلاید - سخنرانی - پرسش و پاسخ
۱۹	کار عملی - تسهیل‌گری	۶۰ دقیقه	کار گروهی نظارت شده
۲۰	نماز و ناهار	۶۰ دقیقه	
۲۱	کار عملی - مدیریت سازمان‌های اجتماع محور	۶۰ دقیقه	کار گروهی
۲۲	گزارش کار عملی مدیریت سازمان‌های اجتماع محور	۳۰ دقیقه	ارائه‌ی عمومی و تبادل نظر
۲۳	استراحت	۱۵ دقیقه	
۲۴	بازاریابی اجتماعی و حمایت‌یابی	۴۵ دقیقه	سخنرانی - کار عملی - پرسش و پاسخ - نمایش اسلاید
۲۵	پرسش و پاسخ، جمع‌بندی و ارزیابی برنامه	۱۵ دقیقه	پرسش و پاسخ و مکتوب سازی

ردیف	موضوع	زمان	روش اجرا
روز سوم - برنامه ریزی پیشگیری از اعتیاد در محله			
۲۶	گزارش ارزیابی روز دوم کارگاه و تغییرات لازم	۱۵ دقیقه	ارائه‌ی عمومی و تبادل نظر
۲۷	نقش کارگزار محله‌ای در پیشگیری از اعتیاد اجتماع محور در محله‌های شهری و روستایی	۳۰ دقیقه	کار فردی - نمایش اسلاید و سخنرانی - بحث گروهی و یادداشت برداری
۲۸	برنامه ریزی در پیشگیری از اعتیاد به صورت عمومی، انتخابی و موردی در محله	۴۵ دقیقه	سخنرانی - نمایش اسلاید - پرسش و پاسخ
۲۹	استراحت	۱۵ دقیقه	
۳۰	کار عملی برنامه ریزی پیشگیری درسه حالت	۴۵ دقیقه	کار گروهی
۳۱	گزارش کار عملی برنامه ریزی در سه حالت	۳۰ دقیقه	ارائه‌ی عمومی
۳۲	پیشگیری اجتماع محور از اعتیاد مرور پرسش و پاسخ	۶۰ دقیقه	پرسش و پاسخ - مرور مطالب قبلی - نمایش اسلاید
۳۳	نماز و ناهار	۶۰ دقیقه	
۳۴	کار عملی طراحی برنامه‌ی پیشگیری از اعتیاد در یک محله	۶۰ دقیقه	کار گروهی
۳۵	استراحت	۱۵ دقیقه	
۳۶	گزارش کار عملی طراحی برنامه‌ی پیشگیری در یک محله	۳۰ دقیقه	ارائه و تبادل نظر عمومی
۳۷	پس آزمون و اختتامیه	۳۰ دقیقه	سخنرانی و مکتوب سازی

پرسش‌های پیش آزمون - پس آزمون

۱. کدامیک از موارد زیر به عنوان موضوعات اصلی مربوط به شناسایی یک محله است؟

۱ فهرست شبکه‌های اجتماعی

۲ سیستم‌هایی که در گروه بندی‌ها یا صف بندی‌های خاص قرار می‌گیرند

۳ هنجارها یا عاداتی که افراد با آنها اقدام به فعالیت می‌کنند.

۴ همه موارد

۲. در شرایط اختلاف نظرهایی که بین ساکنان وجود دارد، چه ابزاری به ایجاد اعتماد کمک می‌کند؟

۱ آموختن شیوه‌ی مذاکره و قدرت انعطاف پذیری

۲ همه جانبه نگری

۳ تصمیم‌گیری بر اساس داده‌های معقول و انسانی

۴ همه موارد

۳. کدام عبارت براساس متن، صحیح است؟

۱ پژوهش علمی عبارت است از مطالعه‌ی نظام دار، کنترل شده، تجربی و انتقادی یک یا چند قضیه‌ی فرضی در باره‌ی روابط احتمالی بین پدیده‌ها

۲ تجربه‌ی افراد به عنوان نمونه‌هایی از واقعیت، قابل تعمیم است زیرا بدرستی بر و اقعیت منطبق بوده است.

۳ برای هر نوع باور، نیازمند انجام پژوهش‌های تجربی هستیم.

۴ از آنجا که هر روز دانسته‌های ما تغییر می‌کند، برنامه ریزی دراز مدت علمی ممکن نیست.

۴. کدام مورد را میتوان به عنوان طیف بین عوامل خطر و محافظ، بهتر از بقیه‌ی موارد شناسایی کرد؟

۱ دسترسی به مواد در محله

۲ مشارکت جوانان در برنامه‌های محلی

۳ قوانین مقابله کننده با مصرف مواد

۴ بی خانمانی

۵. پایه اصلی برای تعریف و درک هنجاری چیست؟

۱ قواعد و روش ها

۲ نظریه ها

۳ قوانین رسمی

۴ ویژگی‌های روان شناختی نخبگان

۶. براساس نظریه نقش اجتماعی کدام مؤلفه‌ها با نقش‌های و یزه‌ی اجتماعی آنان، تعیین می‌گردد؟

۱ کنش‌های اجتماعی افراد

۲ رفتار افراد

۳ تمایلات و حالات افراد

۴ تمام موارد

۷. کدامیک از موارد زیر جزء هنجارهایی که در مصرف مواد تاثیر مثبت دارد تلقی می‌شود؟

۱ هیچ کس نمی‌گوید با مصرف نکردن مواد زندگی ات بدون مشکل خواهد ماند.

۲ هر کس مسؤل زندگی و رفتار خودش است.

۳ جوجه را آخر پاییز می‌شمارند.

۴ فرار راه حل مساله نیست.

۸. کدامیک از عوامل زیر را برای سازماندهی مکانیسم‌های گسترش مواد کمتر می‌پذیرید؟

۱ عوامل عمومی فرهنگی اجتماعی

۲ عوامل عمومی اقتصادی

۳ عوامل اجتماعی بوم شناختی (محیطی)

۴ عوامل زیست شناختی - درون روانی

۹. کدامیک از موارد زیر از اهمیت کمتری در موضوع گسترش مواد در زمان تحلیل وضعیت محله برخوردار است؟

۱ تعداد برنامه‌های شکست خورده‌ی قبلی در حوزه‌ی مربوط به مواد

۲ شبکه‌های ارتباطی

۳ عوامل خطر و محافظ محله

۴ راهبردهای بازاریابی گروه دلان مواد

۱۰. هنگامی که از متخصصان در مورد یک موضوع در محله پرسش می‌کنید، چه نوع داده‌هایی را بدست می‌آورید؟

۱ داده‌های اولیه

۲ داده‌های ثانویه

۳ صرفاً داده‌های کمی

۴ صرفاً داده‌های کیفی

۱۱. کدامیک از مطالعات زیر برای انجام یک پروژه یا عدم انجام آن به کار می‌رود؟

۱ نیازسنجی

۲ داشته‌سنجی

۳ امکان‌سنجی

۴ تهیه نیم رخ محله

۱۲. کدام مدل در رویکرد اجتماع محور، پایه‌ی نظری محسوب می‌شود؟

۱ مدل رفتاری

۲ مدل رفتاری - شناختی - هیجانی

۳ مدل پزشکی

۴ مدل محیطی - اجتماعی

۱۳. چه عنصری در پایداری یک سازمان اجتماع محور (سام) از اهمیت اساسی تری برخوردار است؟

- ۱ داشتن پروژه‌ی در حال اجرا
- ۲ عضویت اغلب اعضای محله در سام
- ۳ حمایت دولت از طریق منابع مادی
- ۴ بدست آوردن موفقیت‌های بزرگ در یک موضوع مهم محلی

۱۴. در نوشتن یک پروژه از ابتدا و جود چه عنصری الزامی نیست؟

- ۱ زمان مشخص
- ۲ مجریان مشخص
- ۳ اهداف معین
- ۴ منابع معین

۱۵. مهم‌ترین تفاوت تسهیلگر با یک آموزشگر / مشاور چیست؟

- ۱ نوع مخاطبان
- ۲ موضوع مورد بحث
- ۳ روش گرداندن بحث
- ۴ دریافت حق الزحمه

۱۶. کدام یک از موضوعات زیر بیشترین اهمیت را در حفظ اجتماع محور بودن یک سام دارد؟

- ۱ داشتن اساس محلی
- ۲ داشتن منابع محلی
- ۳ حمایت از طرف منابع قدرت محلی
- ۴ پذیرش پروژه‌های محلی

۱۷. می‌خواهیم فراکسیونی را در مجلس شورای اسلامی برای رای دادن به قانون حمایت از برنامه‌های اجتماع محور ترغیب کنیم

- ۱ از روش‌های بازار یابی استفاده می‌کنیم
- ۲ از روش‌های حمایت یابی استفاده می‌کنیم
- ۳ از طریق دستگاه‌های دولتی پروژه‌های موفق را تا چندین سال دریافت می‌کنیم
- ۴ از وزارت کشور، مجوز تشکیل ائتلاف می‌گیریم

۱۸. مهمترین اصل در بازاریابی اجتماعی در برنامه‌های اجتماع محور پیشگیری از اعتیاد به کدامیک نزدیک تر است؟

- ۱ تمایل بدست آمده مشتری
- ۲ نیاز تخصصی
- ۳ حمایتی که از طرف منابع قدرت در اختیار داریم
- ۴ وظيفه‌ی سازمانی مشخص

۱۹. مهمترین موضوع در شروع و ادامه‌ی کار در محله توسط کارشناس محلی چیست؟

- ۱ جلب اعتماد مردم محله
- ۲ کاهش بروز اعتیاد در محله
- ۳ تحلیل وضعیت درست محلی
- ۴ انجام پروژه‌های بزرگ موفق

۲۰. وقتی کارگزار محلی در جایی ناموفق است، به دنبال مشکل در کجا می‌گردیم؟

- ۱ تغییر مهم در منابع محلی
- ۲ تغییرات مهم در شرایط محلی
- ۳ محدودیت زمان
- ۴ به کار نبردن شیوه‌های علمی توسط کارگزار

۲۱. کدام شیوه‌ی مداخله را برای پیشگیری موردی مؤثرتر از سایر شیوه‌های پیشگیری می‌دانید؟

- ۱ آموزش
- ۲ مشاوره‌ی انفرادی
- ۳ مبارزه با عرضه
- ۴ برنامه‌های آموزشی در مدارس

۲۲. پیشگیری موردی، جزو کدام دسته از طبقه بندی‌های پیشگیری زیر قرار می‌گیرد؟

- ۱ نخستین
- ۲ اولیه
- ۳ ثانویه
- ۴ ثالثیه

۲۳. بر اساس مطالعه‌ی صورت گرفته، مهمترین تهدید برنامه‌ی اجتماع محور در ایران، مربوط به چه بوده است؟

- ۱ نبودن منابع مالی
- ۲ نداشتن پشتیبان نظری
- ۳ ممانعت متخصصان در اجرای برنامه‌های اجتماع محور
- ۴ ویژگی‌های تسهیل گران / کارگزاران محلی